

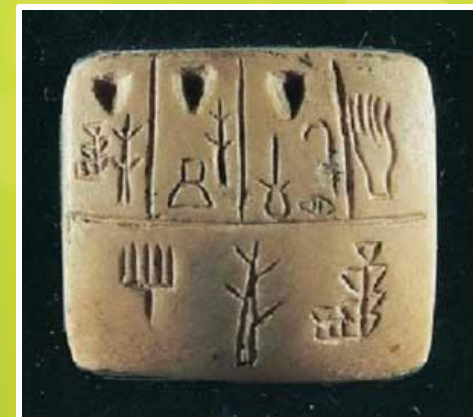
Historia pisma i bibliotek

**Biblioteka Uczelni Państwowej
im. Jana Grodka
w Sanoku**

Na początek trochę dat z historii pisma i druku...

PRZED NASZĄ ERĄ

- 3500 - początki pisma sumeryjskiego
- 3000 - powstanie hieroglifów w Egipcie
- 2100 – powstanie najstarszego tekstu medycznego (Sumer)
- 2000 – powstanie pierwszych bibliotek (Babilonia)
- 1300 – powstanie pierwszego alfabetu (Syria)
- 1200 - początek pisma chińskiego
- 800 - adaptacja pisma Fenicjan przez Greków
- 500 - pierwsze zastosowanie ptasich piór do pisania w Europie
- 400 - przyswojenie alfabetu greckiego przez Etrusków i na jego podstawie utworzenie alfabetu łacińskiego
- 305 - wybudowanie Biblioteki Aleksandryjskiej

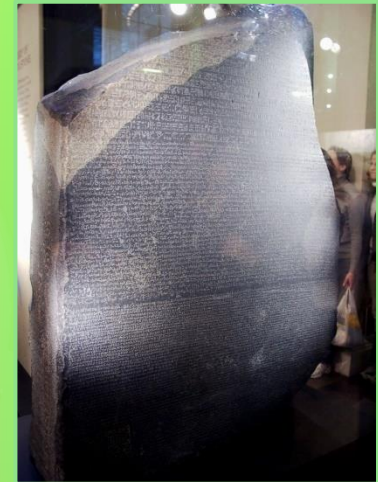
NASZA ERA

- 105 - wynalezienie papieru w Chinach
- 200 - utworzenie runy (ostre, kanciaste znaki, które pełnią funkcję liter w alfabecie Wikingów)
- 400 - wprowadzenie książki w formie zbliżonej do dzisiejszej
- 868 – powstanie pierwszej drukowanej książki w Chinach
- X wiek - w klasztorach zaczynają powstawać iluminowane (ilustrowane, dekorowane) manuskrypty
- XI wiek - wynalezienie czcionki ruchomej w Chinach
- 1438 - wynalezienie czcionki ruchomej i prasy drukarskiej w Europie przez Jana Gutenberga
- 1455 - wydanie Biblii Gutenberga

NASZA ERA

- 1719 - wynalezienie druku kolorowego
- 1795 – powstanie pierwszych ołówków
- 1810 – powstanie pierwszych pras o napędzie parowym
- 1822 - odszyfrowanie Kamienia z Rosetty (zabytek piśmiennictwa staroegipskiego, którego odkrycie miało przełomowe znaczenie dla odczytania egipskich hieroglifów. Obecnie znajduje się w zbiorach Muzeum Brytyjskiego w Londynie).
- 1845 – powstanie pierwszych rotacyjnych pras drukarskich
- 1874 – powstanie pierwszych nowoczesnych maszyn do pisania
- 1884 – powstanie pierwszego pióra wiecznego
- 1886 - wynalezienie linotypu
- 1887 - wynalezienie monotypu

NASZA ERA

- 1900 - wynalezienie spinacza
- 1938 – powstanie pierwszych długopisów
- 1939 – powstanie maszyny do składu fotograficznego
- 1964 – powstanie pierwszego edytora tekstu
- 1965 - pojawienie się składu komputerowego
- po roku 1980 - powszechne zastosowanie składu komputerowego

Pismo

Pismo jest to system umownych znaków graficznych, za pomocą których przedstawiany jest język mówiony.

- Jako jeden z ludzkich wynalazków intelektualnych jest środkiem porozumiewania się oraz odzwierciedleniem mowy i myśli.
- Zanim powstało pismo, do przekazywania mowy służyły obrazki, różne środki mnemotechniczne oraz zrozumiałe dla danej społeczności, przedtem uzgodnione i odpowiednio spreparowane, symbole.
- Pismo ewoluowało od najstarszego stadium – piktografii, poprzez ideografię, pismo analityczne, aż do najmłodszego – pisma fonetycznego.

Geneza pisma

Ikonografia

Zanim powstało świadome pismo, człowiek wyrażał swoje myśli za pomocą obrazków na przykład przedstawiających:

sylwetki zwierząt petroglify ze starszej epoki kamienia znaki i motywy geometryczne,

prymitywne rysunki ochrą (rodzaj pelitycznej zwiertzeliny skał i łąw bogatych w związki żelaza, wykorzystywany jako naturalny, nieorganiczny pigment o barwie od żółtej do brązowej – na rysunku powyżej strumyk zabarwiony ochrą) na otoczkach kulturyazyjskiej,

umowne sylwetki ludzi w grobach megalitycznych z neolitu.

Środki mnemotechniczne

Najprostszym środkiem mnemotechnicznym jest węzełek. Metodę węzełkową stosowali Indianie prekolumbijskiej Ameryki Południowej, tworząc kipu, a także m.in. chińskie i tybetańskie ludy starożytne, Li z Hajnanu, Santalowie z Bengalu, plemiona z Riukiu, wysp polinezyjskich, Afryki Środkowej i Zachodniej, Kalifornii, południowego Peru.

Na Wyspach Salomona, Karolinach, Palau do dziś przekazuje się wiadomości za pomocą sznurków z węzełkami i pętelkami. Na Markizach bardowie recytowali za pomocą tej metody swoje poematy liturgiczne, a lud Makonde używał jej do mierzenia czasu.

Inną metodą jest karbowany kij stosowany do przekazywania wiadomości przez pierwotne ludy Australii, Ameryki Północnej, Afryki Zachodniej, Chin, Mongolii, Azji Południowo-Wschodniej, Skandynawii. Ten sposób znany był też w Polsce, Rosji (*birki*), Anglii (*tally-sticks*) i we Włoszech. Irokezi używali do zapamiętania przekazów wampum – pasów z odpowiednio splecionych sznurków muszelek lub paciorków. Do środków mnemotechnicznych można zaliczyć też herby, znaki handlowe, pieczęcie, znaki na wyrobach itd.

Porozumiewanie się przy pomocy symboli

Sposoby porozumiewania się za pomocą symboli należą do wstępnej fazy pisma.

Odnoszą się do nich używane przez ludy Afryki Zachodniej aroko, indiańskie kalumety, *ndangu* i *bolongu* ludów Bangala znad górnego Konga, tj. odpowiednio wystrzępione liście bananowe, przeciągnięte w poprzek prowadzących do wiosek ścieżek sznury z zawieszonymi gwiazdkami z rozszczepionego rotangu u tybetańskich Kachjenów, stosowane do dziś przez niektóre plemiona afrykańskie kości do gry, karty, znaczki, monety i wiele innych.

Historia pisma

Brak jest jednoznacznych wskazówek na temat tego, kiedy powstało pierwsze pismo. Z uwagi na zachowane do czasów współczesnych różnice pomiędzy rodzajami pisma, jest pewne, że proces powstawania pisma przebiegał niezależnie od siebie w różnych częściach świata.

Jednymi z najstarszych odkrytych artefaktów, zawierającymi zestawy symboli, umieszczonych w formie wskazującej, że stanowią one formę pisma, to znaleziona na terenie dzisiejszej Rumunii tzw. tabliczka z Tărtării oraz tabliczka z Dispilio odkryta na obszarze współczesnej Grecji; oba datowane są na 5300 rok p.n.e.

Inną grupą znalezisk sugerujących, iż są znakami pisma stanowią symbole używane w Chinach; wg niektórych uczonych najstarsze świadectwa istnienia pisma chińskiego liczą nawet 8 tysięcy lat.

Opisane wyżej znaleziska nie są w nauce powszechnie uważane za potwierdzenie istnienia pisma w czasach i kulturach, w których istniały i uchodzą raczej za zestawy symboli; przy ich użyciu, zdaniem głównego nurtu nauki, nie dałoby się zapisać zdania.

Najstarszymi systemami znaków, służącymi do zapisywania słów, co do których nie ma wątpliwości, że są formą pisma, były **sumeryjskie pismo klinowe**, **hieroglify egipskie**, nieodczytane do dziś **pismo cywilizacji doliny Indusu**, oraz **kreteńskie pismo hieroglificzne**.

Znacznie później, choć niezależnie od wyżej wymienionych systemów zapisu, powstawały inne pisma, m.in. **pismo Majów** czy **ogamiczne**.

Pierwszym systemem pisma, stosującym zapis alfabetyczny było pismo **fenickie**, powstałe w XI w. p.n.e., od którego wywodzi się zdecydowana większość współcześnie używanych systemów pisma. Z niego wykształciło się m.in. **pismo greckie** (które dało początek – bezpośrednio lub pośrednio – innym typom pisma, m.in. **alfabetowi łacińskiemu**, **cyrylicy** oraz kilku rodzajom pisma nieużywanym współcześnie, np. **gockiemu** czy **runom**), **pismo hebrajskie**, **arabskie**, **etiopskie**, **gruzińskie**, **ormiańskie**, oraz liczne **pisma indyjskie** (m.in. **dewanagari**) i wywodzące się z nich pisma używane **w Azji południowo-wschodniej** (np. **pismo khmerskie**) itd.

Fazy rozwoju pisma

Pismo piktograficzne

Najstarszą fazą pisma jest piktografia, gdzie każdy obrazek, rysunek, symbol oznaczał przedstawione pojęcie (np. schematyczny rysunek człowieka przedstawiał człowieka, koło – słońce). Pismo piktograficzne jest pismem semantycznym. Nie występuje tu fonetyzm niezbędny do wyrażania dźwięków mowy. Różni się jednak od rysunku tym, że przekazuje pewne zdarzenie, a nie oddziałuje na wyobrażenie o tym zdarzeniu. Piktografami posługiwały się prehistoryczne ludy basenu Morza Śródziemnego, niektóre ludy Afryki Środkowej, Ameryki Północnej i Australii.

Pismo ideograficzne

W drodze ewolucji pismo obrazkowe przekształciło się w pismo ideograficzne. **Piktogramów** zaczęto używać do przedstawiania idei i pojęć związanych z konkretnym przedmiotem (dla przykładu, kółko mogło oznaczać zarówno słońce, ale też dzień, ciepło, światło, boga słońca). **Ideogramy**, przedstawiające proste pojęcia (np. ideogram oka ze łzą oznacza smutek), są uniwersalne i nie stanowią systemu pisma. W czystej postaci pismo ideograficzne stosowały niektóre ludy Ameryki Północnej i Środkowej, Afryki, Polinezji, Australii czy Syberii północno-wschodniej.

Pismo analityczne

Do pism analitycznych zaliczane są starożytne pisma Mezopotamii, Egiptu, Krety czy Hetytów, będące początkowo niemal w całości ideograficznymi, ale już z elementami ułożenia symboli w różnych kombinacjach.

Pismo fonetyczne

Przed powstaniem pisma fonetycznego, w którym symbol odpowiada dźwiękowi mowy, pismo nie było związane z konkretnym językiem. W drodze rozwoju znaki pisma fonetycznego zostały powiązane z mową i stały się jej odzwierciedleniem, a jednocześnie nie były uzależnione od niej swoim kształtem. Pismo fonetyczne dzieli się na dwa typy: sylabiczny i alfabetyczny.

I typ Pismo sylabiczne

Na poszczególne pisma sylabiczne składają się zespoły symboli fonetycznych, z których każdy oznacza sylabę lub – jeśli znak nie stanowi sylaby – samogłoskę. Przeważnie sylabariusze zawierają sylaby otwarte, tj. zakończone samogłoską. Jeśli jednak wskutek ewolucji języka nastąpił zanik niektórych samogłosek, odczytanie tekstu pisanego pismem sylabicznym nastęrcza trudności. Pismo sylabiczne stosowano w późniejszych dokumentach asyryjskich, w Byblos, na Cyprze, w Afryce Zachodniej, Ameryce Północnej czy Japonii.

II typ Pismo alfabetyczne

Alfabet jest ostatnią fazą rozwoju pisma. Jego litery przedstawiają poszczególne głoski, dlatego alfabet jest łatwy do adaptacji i prosty w użyciu. Ten sam alfabet może być przystosowany do różnych języków (np. alfabet łaciński lub cyrylica).

Biblioteki

Biblioteka Narodowa
- zbiory specjalne

... biblioteka, [...] otwarta jest dla publiczności i podaje młodzieży szczęśliwą przynętę, starcom - źródło przyjemności życia, beczynnym - widowisko, tym, co kochają pracę - odpoczynek, uczniom - obfite zbiory wiadomości, a wszystkim - wystawia pamiątkę, która unieśmiertelni Założyciela.

(fragment napisu z 1747 r. na Bibliotece Załuskich w Warszawie)

Podstawowe zadania bibliotek

WNĘTRZE GŁÓWNEJ CZYTELNI
BIBLIOTEKI KONGRESU USA

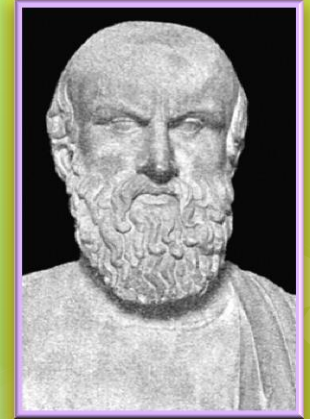
- Gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych;
- Obsługa użytkowników, przede wszystkim:
 - udostępnianie zbiorów,
 - prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek muzeów i ośrodków informacji naukowej,
 - współdziałanie z archiwami w zakresie działalności informacyjnej;
- Prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej.

Biblioteki starożytne

Pierwsze biblioteki greckie

Już w pierwszym okresie rozwoju książki powstawały niewielkie księgozbiory książek niezbędne dla nauczycieli i uczniów. Źródła historyczne nie przekazały nam jednak żadnej wiadomości o takich bibliotekach. Według tradycji dwaj tyrani greccy - Pizystrat i Polykrates - zbierali książki. Na dworze Pizystratydów istniała zapewne atmosfera ułatwiająca powstanie księgozbioru nadwornego. Pizystratowi często też przypisywano w starożytności wyznaczenie komisji, która miała zająć się zebraniem i zredagowaniem poematów "Iliady" i "Odysei". Jeżeli by istotnie Pizystrat czy jego syn Hipparch kazali rapsodom podczas Panatenajów, święta ku czci bogini Ateny, recytować po kolei poematy Homera, to musieli sami posiadać dobre egzemplarze wszystkich eposów jak również ustalić w sposób miarodajny ich wybór oraz kolejność i tak ustalony kanon pism homeryckich przechowywać w jakimś miejscu. Jeżeli na dwór Pizystratydów, ściągali poeci m. in. Simonides Starszy i Anakreon z Argolidy, to ich pobyt w Atenach musiał pozostawić ślad w postaci egzemplarzy utworów lirycznych w księgozbiorniku. Istnienie biblioteki Pizystrata potwierdzał także pisarz rzymski Aulus Gellius, żyjący w drugiej poł. II w. n. e., oraz Izydor z Sewilli na przełomie VI/VII w. Ich świadectwa opierają się najprawdopodobniej na zaginionym dziele uczonego rzymskiego - Warrona z I w. p. n. e. pt. **"De bibliothecis"**.

Pewniejsze informacje posiadamy, jeśli chodzi o historię książek w V i VI w. p. n. e., wpływ na to miał świetny rozwój dramatu (Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Arystofanes), prozy historycznej (Herodot, Tocydydes, Ksenofont), filozofii (Platon i Arystoteles) i wymowy (Demostenes). Przedstawienia sztuk teatralnych, które stanowią najwyższe osiągnięcia w literaturze światowej, działalność szkół filozoficznych, występy sofistów - wszystko to tworzyło odpowiednie warunki, aby zrodzić zainteresowania literackie i naukowe znajdujące swój wyraz także w stosunku do książki. Książki zbierali sofiści i ich uczniowie, podręczny księgozbiór posiadał każdy nauczyciel w szkole. Twórczość poetycka wymagała bogatej biblioteki, odpowiedniego aparatu pomocniczego potrzebnego przy prowadzeniu jakiegokolwiek pracy naukowej.

Biblioteka Aleksandryjska

Uniwersalno-naukowy charakter ateńskiego Liceum znalazł swe uznanie w Aleksandrii, gdzie za radą **Demetriusza z Faleronu** (namiestnika Aten, który został wypędzony przez Demetriusza Poliorketę) **Ptolemeusz I Soter (III w. p. n. e.)** założył w Aleksandrii rodzaj instytutu naukowo-badawczego, tzw. **MUSEION**, w którym uczeni mogli bez przeszkód oddawać się studiom. Dla przeprowadzenia swych badań uczeni mieli otrzymać bogaty księgozbiór zaplanowany przez Demetriusza na 200 tysięcy ksiąg. Myśl jego została urzeczywistniona dopiero przez **Ptolemeusza II Filadelfosa** doprowadziła do zbudowania znacznie większego warsztatu naukowego.

Aleksandria

الإسكندرية

Herb

Flaga

Biblioteka Aleksandryjska

Główną część opracowania zbiorów aleksandryjskich wykonał, uczyony - poeta **Kallimach z Cyreny**, który uporządkował zwoje według działów głównych. Było ich prawdopodobnie dziesięć:

Epos i poezja

Dramat

Prawo

Filozofia

Historia

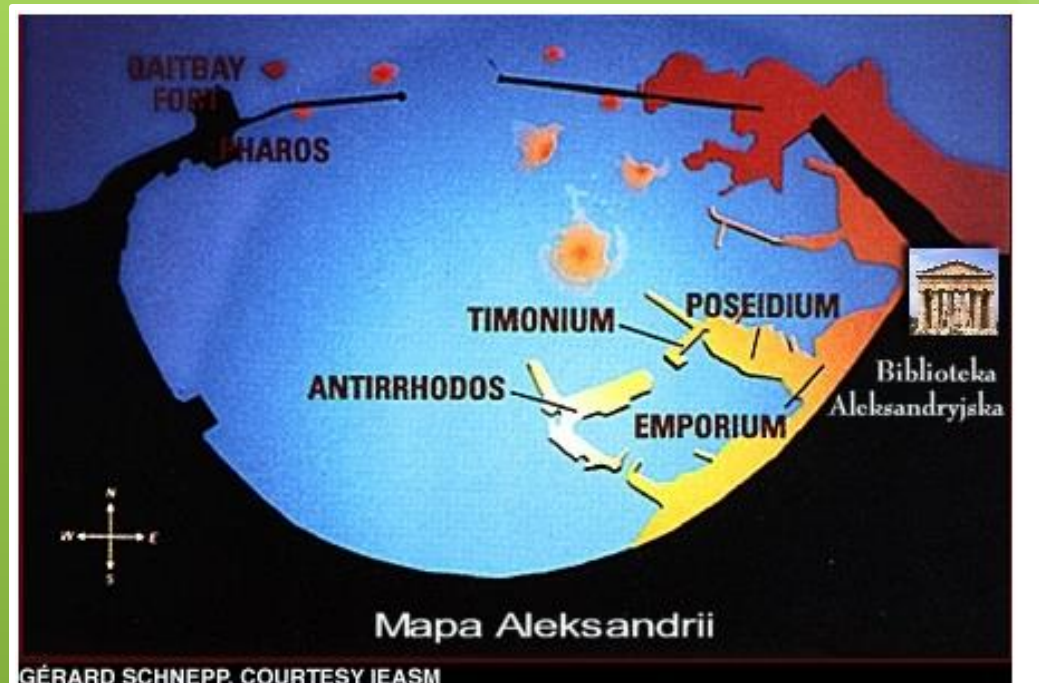
Retoryka

Medycyna

Nauki matematyczne

Nauki przyrodnicze

Inne

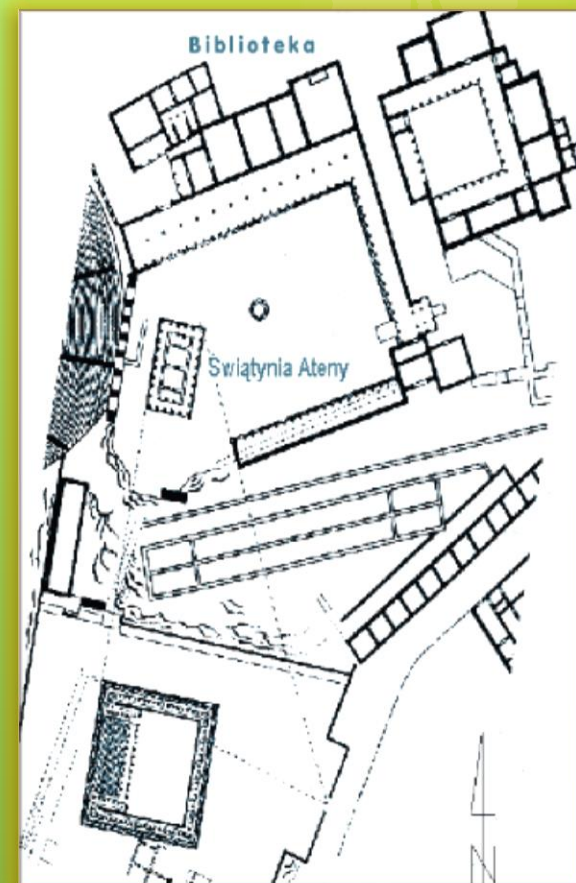

GÉRARD SCHNEPP, COURTESY IEASM

Mapa Wschodniego Wybrzeża starożytnej Aleksandrii wg Gerarda Schnepa. Przedstawia obszar, na którym znajdowała się siedziba królewska, obecnie zatopiona (kolory żółty i czerwony). Na zatopionej wyspie Antirrhodos stał niegdyś pałac Kleopatry [1] Lokalizację biblioteki dodał Stanisław Skórka.

Biblioteka w Pergamonie

W północno-zachodniej części Azji Mniejszej powstało w III wieku p.n.e. (283 r. p.n.e) kosztem państwa Seleucydów królestwo Pergamonu, nazwane tak od swej kolebki i późniejszej stolicy, miasta położonego wyjątkowo pięknie na wysokim wzgórzu nad rzeką Kaikiem. Dzięki rozważnej polityce swych władców osiągnęło wkrótce wielki dobrobyt ludności i wysoki poziom kulturalny. Miasto Pergamon było w starożytności drugim po Aleksandrii ośrodkiem nauki oraz kultury i sztuki hellenistycznej. Jego symbolem stała się biblioteka.

Biblioteka w Pergamonie

Bibliotekę w Pergamonie najprawdopodobniej **zapoczątkował** już w drugiej połowie **III wieku p.n.e. Attalos I** (241 - 197 r. p.n.e.), który gromadził na swym dworze uczonych i artystów. Założył Bibliotekę jako naturalne zaplecze działalności uczonych. Syn jego i następca Eumenes II (197 - 159 p.n.e.) zbudował na zamku pergameńskim w okręgu świętym Ateny Polias wspaniałe gmach Biblioteki, którego szczątki odsłoniły wykopaliska zainicjowane w 1878 przez Karola Humana.

Biblioteka w Pergamonie

Władcy Pergamonu starali się zapewnić swoim uczonym odpowiedni warsztat pracy badawczej w postaci książek, dlatego dbali by księgozbiór stale się pomnażał. Ich agenci z niemniejszą troską niż aleksandryjscy poszukiwali nie znanych pism wybitnych twórców we wszystkich zakątkach ówczesnego świata kulturalnego, zdobywali najlepsze dostępne jeszcze rękopisy, które nie trafiły jeszcze do konkurencyjnej biblioteki. Rezultatem rywalizacji obu ośrodków był stały wzrost ceny starych rękopisów, a jak poświadcza Galen - nie brakowało, wskutek wzmożonego popytu, przypadków fałszowania rękopisów. Dzięki całej akcji, biblioteka do czasów Cezara posiadała w swoich magazynach około **200 000 woluminów**, tyle właśnie zabrał z niej Antoniusz i ofiarował Kleopatrze jako rekompensatę za zniszczenie Biblioteki Aleksandryjskiej spowodowane w 47 roku p.n.e. oblężeniem miasta przez wojska rzymskie. Biblioteka Pergameńska nie przestała istnieć i są przekazy, że **funkcjonowała jeszcze w II w. n.e.**

Biblioteki rzymskie

Historia książki rzymskiej zaczyna się od historii książki greckiej w Rzymie. Pierwsze księgozbiory greckie zostały przywiezione jako cenne zdobycze wojenne. Jako pierwszy przywiózł bibliotekę zwycięski w trzeciej wojnie macedońskiej wódz rzymski **Lucjusz Emilius Paulus**. Również **Scypio Młodszy**, kiedy w **146 r.p.n.e.** zniszczył Kartaginę, sprowadził stamtąd do Rzymu 28 zwojów traktatu **Kartagińczyka Magona**, aby przetłumaczyć go na język łaciński i udostępnić rolnikom rzymskim. Także **Sulla**, kiedy zagarnął bibliotekę Apellikona umieścił ją zapewne w swojej posiadłości. Korzystał z niej później m. in. Cycero.

W ostatnich latach republiki i w okresie cesarstwa liczba prywatnych zbieraczy ustawicznie wzrastała, bibliofilstwo stało się modne. Dom znakomitego, Rzymianina musiał koniecznie posiadać pokaźną bibliotekę, w miarę możliwości wspaniale urządzoną, aby mogła dodawać splendoru jej właścicielowi. Posiadamy wiadomości o zbiorach liczących nawet wiele tysięcy zbiorów, podzielonych z reguły na działy greckie i łacińskie.

Biblioteki rzymskie

Również w swych posiadłościach wiejskich bogaci Rzymianie posiadali biblioteki. Jedną z nich odnaleziono w stanie zwęglonym przy odkopywaniu pogrzebanego w popiele Herkulanum. Był to zbiór książek z willi Pizonów. Podobny księgozbiór pochodzący z willi bankiera Lucjusza Cecyliusza Jucundusa odnaleziono w Pompejach. Zawierał 150 tabliczek z drzewa powleczonego woskiem zawierających rachunki i umowy handlowe.

Ruiny biblioteki w Efezie
Ilustracja ze strony www.highwaygold.co.uk/

Biblioteki rzymskie

Najczęściej jednak gromadzili książki sławni mówcy i ludzie znajdujący się w ich kręgu m. in. **Cycero**, który nie zaniebyszał żadnej okazji, aby dotrzeć do potrzebnej mu książki. Korzystał z niej u przyjaciół, albo nabywał ją u księgarza czy na licytacjach, aby włączyć ją do swego księgozbioru. Od 67 r .p.n.e. dostarczał mu ją także Attyk z własnego warsztatu. Biblioteka Cycerona mieściła się w pałacu na Palatynie oraz w jego willach zamorskich. Ulubioną jego siedzibą było Tuskulum. Również bogaty i wyszukany księgozbiór posiadał **Tytus Pomponiusz Attyk**. Poważne księgozbiory służyły jako warsztat naukowy uczonym. Znakomity filolog i polihistor **Warro** posiadał wielką bibliotekę fachową, którą utracił wskutek proskrypcji Antoniusza w 43 r. Cycero zginął wtedy z rąk siepaczy dyktatora, Warro uszedł z życiem.

Księgozbiory gromadzili nie tylko uczeni, retorzy i filozofowie, lecz także uczeni poeci m. in. Marcjalis, epik Silius Italicus.

Moda na bibliofilstwo nie oznaczała wcale, że każdy właściciel interesował się treścią posiadanych książek, często zdarzało się, że nie znał nawet ich tytułów.

Biblioteki średniowieczne

Przepisywanie ksiąg

kdys zajmowali sie tym zakonnicy a dzis uczniowie

Biblioteki średniowieczne

Powstanie średniowiecznych bibliotek można datować na **V i VI wiek**, pamiętając jednocześnie, że księgozbiory starożytne do tego okresu czasu uległy rozproszeniu lub zostały zniszczone. Główny impuls dla gromadzenia ksiąg w wiekach średnich dał król Ostrogotów **Teodoryk Wielki (454 -526)**, który skupił się na literaturze antycznej jednocześnie wspierając pisarzy i wydawców.

Sposób tworzenia i rozwiązywania regulaminowe wypracowane dla bibliotek starożytnych nie odbiły się na pracy ich średniowiecznych następców, ponieważ te drugie, z racji swego położenia tworzone były na podstawie reguł zakonnych. Reguła św. Benedykta określała obowiązki bibliotekarza. Przepisy innych zgromadzeń określały jakość i warunki lektury lub też zalecały przepisywanie rękopisów.

Biblioteki średniowieczne

Średniowieczna biblioteka umieszczona była zazwyczaj w zakrystii kościelnej, w klasztorze lub specjalnej przybudówce przy kościele. Izba taka, zaopatrzona była w rzeźbione pulpity, na których spoczywały księgi. Była to jednocześnie czytelnia i miejsce przechowywania książek, gdzie większe dzieła przymocowywano do pulpitów za pomocą łańcuchów a mniejsze umieszczano w szafach. Nie chroniło ich to jednak przed kradzieżami lub wandalizmem czytelników. Łupem padały często pozłacane ilustracje bądź bogate oprawy. W średniowiecznych bibliotekach nie znano łańcucha: "autor-wydawca-czytelnik", książka była związana z miejscem przechowywania, w sensie dosłownym i w przenośni, to czytelnik czynił starania o to, by czytać księgi.

Biblioteki średniowieczne

Ściany pomieszczeń czytelni ozdabiane były alegorycznymi malowidłami przedstawiającymi, m.in. mądrość, filozofię i naukę oraz różnymi sentencjami opiewającymi miłość do książek i wiedzy, np. *Klasztor bez biblioteki jest jak twierdza bez zbrojowni*. Na pulpitych i szafach umieszczano spisy dzieł i sygnatury książek, identyczne ze znajdującymi się na ich grzbietach. Każdy klasztor posiadał odrębny sposób oznaczania zbiorów i po rodzaju sygnatury można określić pochodzenie danego egzemplarza.

Biblioteki średniowieczne

Treść książek w bibliotece średniowiecznej dotyczyła trzech grup zagadnień:

- Pismo święte i komentarze;
- Ojcowie Kościoła i dzieła teologiczne;
- Literatura świecka zawierająca dzieła matematyczne, przyrodnicze, medyczne, filozoficzne, historyczne i prawnicze.

Biblioteki średniowieczne

Wszystkie biblioteki średniowieczne miały charakter prywatny, bądź posiadały ściśle określony krąg użytkowników, dopiero renesans wprowadził powszechną dostępność do zbiorów. Źródłami do historii księgozbiorów średniowiecznych są zachowane spisy inwentarzowe lub same księgi. Obrazują one często charakterystykę i zasób ilościowy zbiorów. Informacji tych mogą również udzielić rejestry wypożyczeń, spisy zakupów i darów, zastawów, wykazy książek w dokumentach spadkowych, wreszcie uwagi o księgach i poszukiwania zawarte w listach prywatnych, kronikach i pismach (św. Bonifacego, Gerberta de Aurillac).

Biblioteki średniowieczne

Klasztorne zbiory średniowieczne odznaczały się mniejszą liczebnością od ich starożytnych poprzedników; od kilkuset do kilkudziesięciu woluminów.

Mimo istnienia indeksów ksiąg zakazanych, to nie one spowodowały największe szkody w księgozbiorach, lecz wojny, pożary, nieumiejętne przechowywanie oraz zwyczaj używania kart nieaktualnych rękopisów do usztywniania opraw lub, po wcześniejszym wytarciu, służyły ponownie do pisania (tzw. palimpsesty).

Początki bibliotek w Polsce

Dawny gmach Biblioteki
Uniwersyteckiej we Wrocławiu

Początki bibliotek w Polsce

Król Kazimierz Wielki w Krakowie w 1364 roku założył Uniwersytet Krakowski.

Przy tym Uniwersytecie została utworzona biblioteka.

Z tego czasu zachowały się trzy kodeksy, były to lata 1367 - 1369.

Niestety zaraz po śmierci Kazimierza Wielkiego, a było to w roku 1370, biblioteka została całkowicie zaniedbana i podupadła.

Rok 1400 jest czasem w którym na nowo odratowano i wskrzeszono Uniwersytet.

Dokonał tego król Władysław Jagiełło i królowa Jadwiga. Powołanie jej na nowo do istnienia i funkcjonowania, było wzorowane na Uniwersytecie Praskim. Uniwersytet został podzielony na cztery wydziały, które nazywano również kolegiami. Przy tych kolegiach na początku XV wieku zaczynały tworzyć się i powstawać biblioteki. Rosły one w popularność i znaczenie, kiedy różni profesorowie ofiarowywali swoje dary, jak też w wyniku zapisów, chętnie czynionych przez samych profesorów z różnych wydziałów

Początki bibliotek w Polsce

Najbardziej popularna i najbardziej znacząca była biblioteka znajdująca się przy ul. Św. Anny. Była to **biblioteka Collegium Maius**. Była najważniejszą podstawą i fundamentem Biblioteki Jagiellońskiej.

Rok 1500 jest rokiem wyjątkowym, ponieważ wtedy liczba posiadanych przez bibliotekę druków, była mniejsza, niż posiadanych przez nią rękopisów. Taki księgozbiór składał się wtedy z 2500 tomów. W Collegium Większym do zbiorów jakie posiadano, dołączono również księgozbiór medyczny.

Zgodnie z postanowieniem Komisji Edukacji Narodowej, kiedy Uniwersytet Jagielloński przechodził reformę, było to w 1777 - 1780 roku, stworzono okoliczności do połączenia kilku księgozbiorów tego samego Uniwersytetu, w jeden wielki księgozbiór. W bibliotece Collegium Większego od 1429 roku, przebywało i opiekowało się księgozbiorem dwóch kustoszy, byli oni wybierani spośród profesorów uczelni, na okres jednego roku. W czasie pełnienia takiej funkcji do ich obowiązków należało zdobywanie książek, a także opiekowanie się biblioteką, a szczególnie wypożyczanie książek i udostępnianie potrzebnych zbiorów.

Początki bibliotek w Polsce

W XI i XII wieku w Polsce można wyróżnić kilka rodzajów funkcjonujących bibliotek: prywatne, klasztorne, dworskie, katedralne, czy też szkolne.

Za dobry przykład mogą nam posłużyć słynne biblioteki benedyktyńskie, cysterskie, czy też kamedulskie. Prawdopodobnie istniały też biblioteki w kolegiatach, takich jak: Kalisz, Sandomierz, czy Łęczyca. Ale nie ma na to dostatecznych dowodów, tak jak na obecność księgozbiorów w Katedrach biskupich, na przykład w Gnieźnie, Poznaniu, czy też w Płocku.

Z tamtego okresu, do naszych czasów, zachowały się tylko dwa spisy inwentarzowe z Katedry Krakowskiej: "Spis przedmiotów skarbcza kościelnego"

Początki bibliotek w Polsce

W 1101 roku wymienione zostają trzy księgi przeznaczone do liturgii, nazywane również plenariami.

Spis z 1110 roku, był to już drugi, wymienia on kodeksy w liczbie 52. Pośród tych kodeksów znajdowały się książki z takich dziedzin nauki jak: filozofia, prawo, w tym dwa egzemplarze prawa longobardzkiego, ale także książki służące do liturgii, książki pisarzy klasycznych, encyklopedia Izydora z Sewilli, reguły obowiązujące w gramatyce itp.

Do czasów współczesnych zachowały się niezwykle cenne księgozbiory z klasztorów na Świętym Krzyżu, koło Kielc, klasztor cystersów w Mogile, koło Krakowa, a także koło Sandomierza Koprzywnica.

Większość klasztornych bibliotek przestała istnieć z powodów takich jak sekularyzacja, wojny, czy też klęski żywiołowe

Biblioteki w Polsce

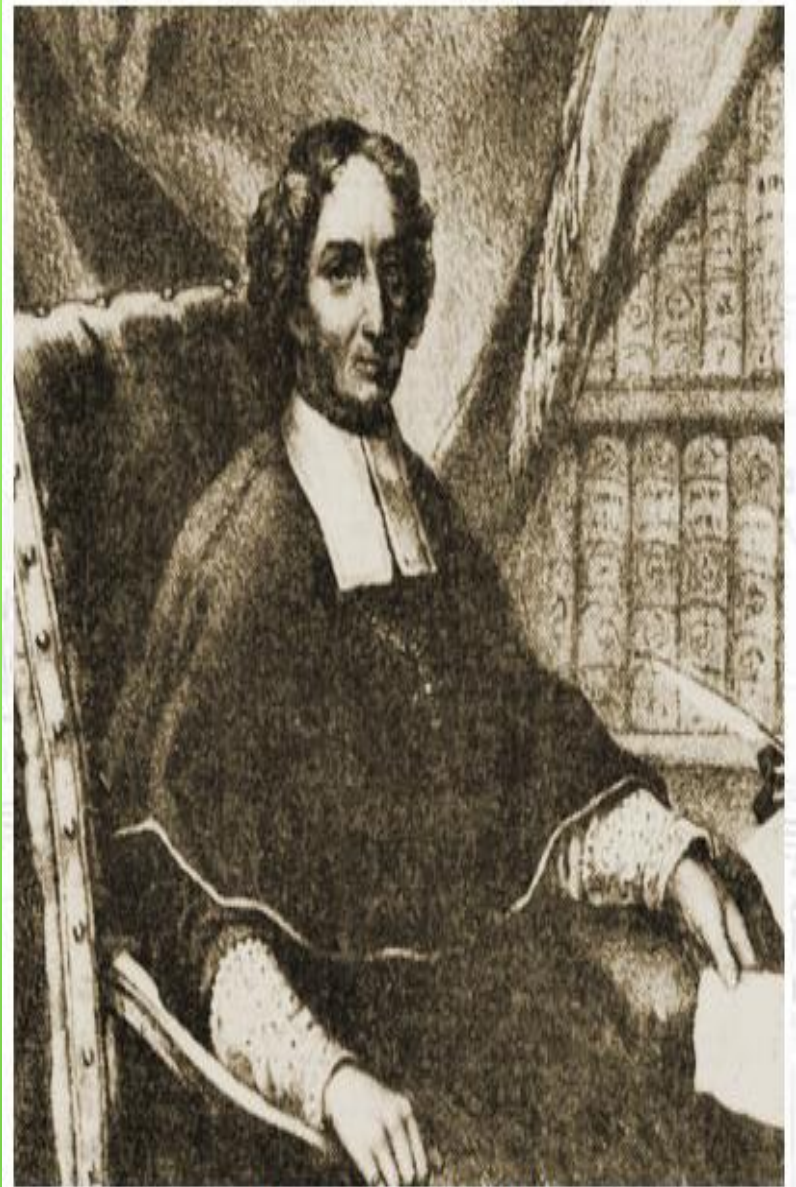
Biblioteka klasztoru OO. Cystersów w Mogile

Biblioteka opactwa benedyktynów w Tyńcu

Biblioteki XVII wieku w Polsce

Biblioteka Stanisława Augusta Poniatowskiego

Biblioteka Załuskich

Bp Andrzej Chryzostom Załuski

Biblioteka Narodowa w Polsce

Biblioteka Narodowa - polska biblioteka narodowa w Warszawie.

Jedna z najstarszych instytucji kultury w Polsce, działająca w latach 1747– 1795 jako Biblioteka Załuskich, reaktywowana w 1928. Gromadzi książki, periodyki, publikacje elektroniczne i audiowizualne wydawane na terenie Polski oraz polonika zagraniczne.

Jest najważniejszą biblioteką naukową o profilu humanistycznym, głównym archiwum piśmiennictwa narodowego i krajowym ośrodkiem informacji bibliograficznej o książce, placówką naukową, a także ważnym ośrodkiem metodycznym dla bibliotek w Polsce.

Prowadzi również działalność wydawniczą – publikuje książki oraz czasopisma naukowe.

Biblioteka Narodowa ma prawo do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego w liczbie dwóch sztuk danego tytułu jako jedna z dwóch bibliotek w kraju obok Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie.

Biblioteka Narodowa w Polsce

Dzieje bibliotek - podsumowanie

Przekazy źródłowe informują o **istnieniu bibliotek już w trzecim tysiącleciu p.n.e.** (np. biblioteki w Egipcie za czasów IV dynastii i w Chinach).

W Mezopotamii w VII w. p.n.e. powstała Biblioteka Aszurbanipala zawierająca ponad 5000 dzieł na ponad 30 tys. tabliczkach klinowych.

W starożytnej Grecji za najstarsze uchodziły biblioteki tyrana Polikratesa na wyspie Samos oraz Pizystrata w Atenach, które powstały w VI wieku p.n.e.

Dzieje bibliotek - podsumowanie

Najsłynniejsze były jednak biblioteki w Aleksandri – **Biblioteka**

Aleksandryjska założona przez Ptolemeuszów oraz biblioteka Serapejon przy świątyni Serapisa.

Największy zbiór dzieł chrześcijańskich w starożytności zawierała **Biblioteka w Cezarei**.

W okresie helleńskim niektóre z bibliotek posiadały już charakter publiczny.

W średniowieczu rozwinęły się biblioteki klasztorne i kościelne (XIII – XIV wiek), a następnie uniwersyteckie.

Podstawową funkcją pierwszych bibliotek było gromadzenie ksiąg, jak również ich wytwarzanie.

Biblioteki dworskie (powstawały najczęściej na dworach królewskich) miały bardzo wąski społeczny zasięg.

Dzieje bibliotek - podsumowanie

Zmiany nastąpiły dopiero w **XV – XVI wieku**, kiedy rozpowszechnił się druk. W tym czasie powstały liczne biblioteki humanistów, królów, możnowładców, zaczęły powstawać biblioteki mieszczańskie.

Okres reformacji bardzo wyraźnie natomiast wpłynął na rozwój bibliotek miejskich.

W **XVII – XVIII wieku** niektóre biblioteki np. możnowładców stawały się bibliotekami publicznymi, były szerzej dostępne i ogólnonarodowe.

W Oświeceniu przy instytucjach naukowych zaczęły powstawać pierwsze biblioteki specjalne. Wraz z sekularyzacją zakonów księgozbiory, które się tam znajdowały, zasiliły biblioteki świeckie.

Dzieje bibliotek - podsumowanie

W **XVIII –XIX wieku**, kiedy nastąpił gwałtowny rozwój nauki, zaczęły powstawać biblioteki towarzystw naukowych.

W XIX wieku i początku XX wraz z upowszechnieniem się nauki biblioteki uzyskały rangę instytucji społeczno-kulturalnych o charakterze publicznym. Biblioteki i ich funkcje stawały się coraz bardziej zróżnicowane. Powstały i rozwijały się biblioteki powszechne.

Organizowano biblioteki narodowe, parlamentarne, władz i urzędów. Powstają nowe typy bibliotek specjalnych: biblioteki dla niewidomych biblioteki szpitalne biblioteki dla dzieci.

Gwałtowny rozwój nauki, techniki, szkolnictwa, wzrost produkcji wydawniczej – to wszystko spowodowało gwałtowny rozwój bibliotek i usług bibliotecznych.

Wzrasta stan zbiorów i ich wykorzystanie. Rozwijają się biblioteki szkół wyższych-naukowe i fachowe. Działalność bibliotek w zakresie udostępniania i udzielania informacji rozszerza się, wprowadza się wypożyczanie międzybiblioteczne oraz wolny dostęp do magazynów.

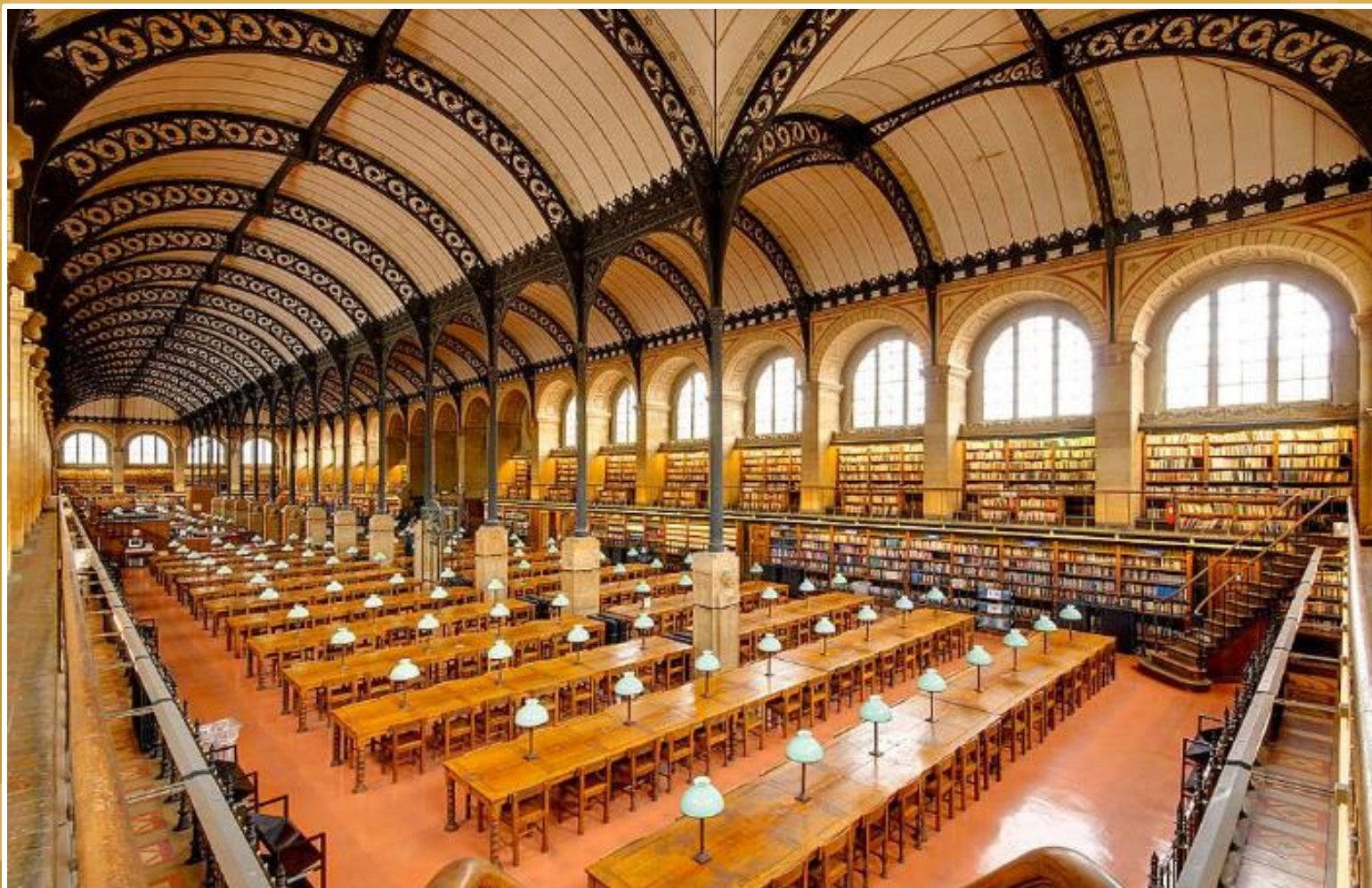
Z rozwojem usług bibliotecznych wiąże się rozwój bibliotekarstwa.

The background is a vibrant green with a pattern of white butterfly silhouettes scattered across it. A white rectangular box is centered on the page, containing the title text.

Słynne biblioteki i ich historie

Bibliothèque Sainte- Geneviève, Paryż

Historia biblioteki Świętej Genowefy w Paryżu sięga XIII wieku. Zebrano w niej wtedy zbiory opactwa Sainte-Geneviève, które podlegało regule benedyktyńskiej i było nią zobowiązane do katalogowania i starannego przechowywania ksiąg. Dziś biblioteka mieści się w gmachu zbudowanym w pierwszej połowie XIX wieku i jest dostępna dla każdego.

Bibliothéque Sainte-Genevieve / Fot. Marie-Lan Nguyen, Wikimedia CC BY 2.0 fr

Livraria Lello, Porto

Livraria Lello to właściwie księgarnia, nie biblioteka. Znajduje się przy Rua das Carmelitas 144 w samym centrum miasta i swoją niewątpliwą urodą przyciąga nie tylko klientów, ale i turystów. Przewodnik "Lonely Planet" uznał Livrarię Lello za najpiękniejszą księgarnię na świecie i pojawia się ona właściwie w każdym zestawieniu najbardziej wyjątkowych przestrzeni związanych z czytelnictwem.

Library of Congress, Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych, Waszyngton

Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych to największa biblioteka świata. W jej zbiorach znajdują się ponad 164 miliony egzemplarzy rozmaitych publikacji - książki, rękopisy, starodruki, fotografie, nagrania audio, mapy, a także największa na świecie kolekcja komiksów. W waszyngtońskiej bibliotece można znaleźć treści w 470 językach. Mówi się, że gdyby jej zbiory ułożyć na regałach, długość półek wyniosłaby prawie 900 kilometrów. Biblioteka Kongresu USA jest odpowiednikiem Biblioteki Narodowej w Warszawie - to najważniejsze w kraju miejsce gromadzące bezcenne dokumenty należące do dziedzictwa kulturowego ludzkości. **W jej zbiorach znajdują się m.in. Biblia Gutenberga czy Deklaracja Niepodległości.**

Thomas Jefferson Building, część Library of Congress / Fot. Carol M. Highsmith, Wikimedia CC BY-SA 3.0.

Biblioteka Opactwa Benedyktynów, Admont, Austria

Biblioteka Opactwa Benedyktynów w austriackim Admont to nie tylko największa zakonna biblioteka na świecie, ale też **perła architektury barokowej**. Uderzająca przepychem siedziba biblioteki powstała w latach 70. XVIII wieku według projektu Josepha Huebera. Ma 70 metrów długości, 14 szerokości i 13 wysokości, a przez 48 okien wpada do jej wnętrza mnóstwo światła. Jest ono potrzebne nie tylko do czytania zebranych tu ksiąg. W słońcu połyskują także wspaniałe barokowe freski pokrywające sklepienia biblioteki i przedstawiające dzieje ludzkiego poznania, rozwoju wiedzy, nauki i filozofii. Ich autorem jest Bartolomeo Altomonte.

Biblioteka Aleksandryjska, Aleksandria, Egipt

Biblioteka Aleksandryjska była największym tego typu obiektem świata antycznego, miejscem gromadzenia bezcennych zbiorów oraz ważnym ośrodkiem naukowym. Powstała w III wieku przed naszą erą z inicjatywy Ptolemeusza I Sotera, macedońskiego generała i następcy Aleksandra Wielkiego jako władcy Egiptu. Liczący dziesiątki tysięcy ksiąg (czyli głównie zwojów papirusu) zbiór wraz z biblioteką zniszczyli Rzymianie, gdy w 30 roku n.e. podbili Egipt. Przez kolejne wieki Biblioteka Aleksandryjska istniała jako mit i symbol ośrodka nauki, światowego centrum wiedzy, najważniejszego miejsca dla rozwoju umysłowego ludzkości.

Bibliotheca Alexandrina / Fot. CarstenW, Wikimedia CC BY 3.0.

Biblioteka Watykańska, Rzym

Biblioteka Watykańska to nie tylko księgozbiór zawierający bezcenne zbiory, ale i miejsce tajemnicze i otoczone legendą. Księgozbiór założony w roku 1448 przez papieża Mikołaja V jako publiczna biblioteka miasta Rzym od początku istnienia regularnie się rozrastał. Dziś liczy 75 tysięcy manuskryptów i ponad 1,1 miliona drukowanych książek, w tym 8 500 inkunabułów.

Największe emocje budzi jednak inna, przechowywana za murami Wiecznego Miasta, kolekcja. To Tajne Archiwa Watykanu (Archivum Secretum Apostolicum Vaticanum). Jest to zbiór dokumentów związanych z działalnością Kościoła Katolickiego (np. z pontyfikatem papieży). Znajdują się tam pisane zeznania Templariuszy, zapisy procesów Galileusza czy Marcina Lutra, a także - jeśli wierzyć legendzie - wyrok wydany na Jezusa przez Poncjusza Piłata.

O wielu lat zbiory Biblioteki Watykańskiej i jej tajnego archiwum są digitalizowane i udostępniane.

The Sistine Hall of the Vatican Library / Fot. Michal Osmenda, Wikimedia CC BY-SA 2.0.

Bibliothèque nationale de France, Paryż

11 milionów woluminów - tyle liczy dziś zbiór Biblioteki Narodowej Francji (dla porównania, w polskiej Bibliotece Narodowej katalog obejmuje ok. 9 milionów pozycji). Początki biblioteki sięgają XIV wieku, kiedy to król Francji, Karol V przeznaczył na jej potrzeby swój księgozbiór. Podobnie jak wszystkie inne "narodowe" placówki tego typu, Bibliothèque nationale de France gromadzi wszystkie publikacje wydawane na terenie Francji.

Bibliothèque nationale de France / Fot. GFreihalter, Wikimedia CC BY-SA 3.0.

Stadtbibliothek Stuttgart

Choć biblioteki istniały już w antyku, ich forma wciąż się zmienia i współczesne księżnice nie przypominają swoich poprzedniczek sprzed lat. Doskonałym tego przykładem jest nowa miejska biblioteka zbudowana w 2011 roku w Stuttgarcie. Gmach zaprojektowany przez pracownię Yi Architects (założoną przez pochodzącego z Korei Eun Young Yi) od kilku lat przyciąga nie tylko naukowców, studentów i spragnionych wiedzy czytelników, ale i wielbicieli współczesnej architektury.

Narodowa Biblioteka Białorusi, Mińsk

Wśród bibliotek, na które warto zwrócić uwagę ze względu na ich architekturę, nie może zabraknąć tej z Mińska. Zaprojektowany w 1989 roku, a zbudowany w latach 2002-2006 gmach jest dziełem dwóch architektów - Michaiła Winogradowa i Wiktora Kramarenki. Stworzyli oni monumentalną budowlę, która jest dziś jednym z najbardziej rozpoznawalnych budynków w kraju. Główną bryłę biblioteki stanowi wielościan (a dokładniej - sześćo-ośmiościan rombowy mały) postawiony na kilkukondygnacyjnym podeście. Jego szklane elewacje po zmroku zamieniają się w potężne ekrany świetlne.

National Library of Belarus / Fot. Julian Nitzsche, Wikimedia CC BY-SA 4.0.

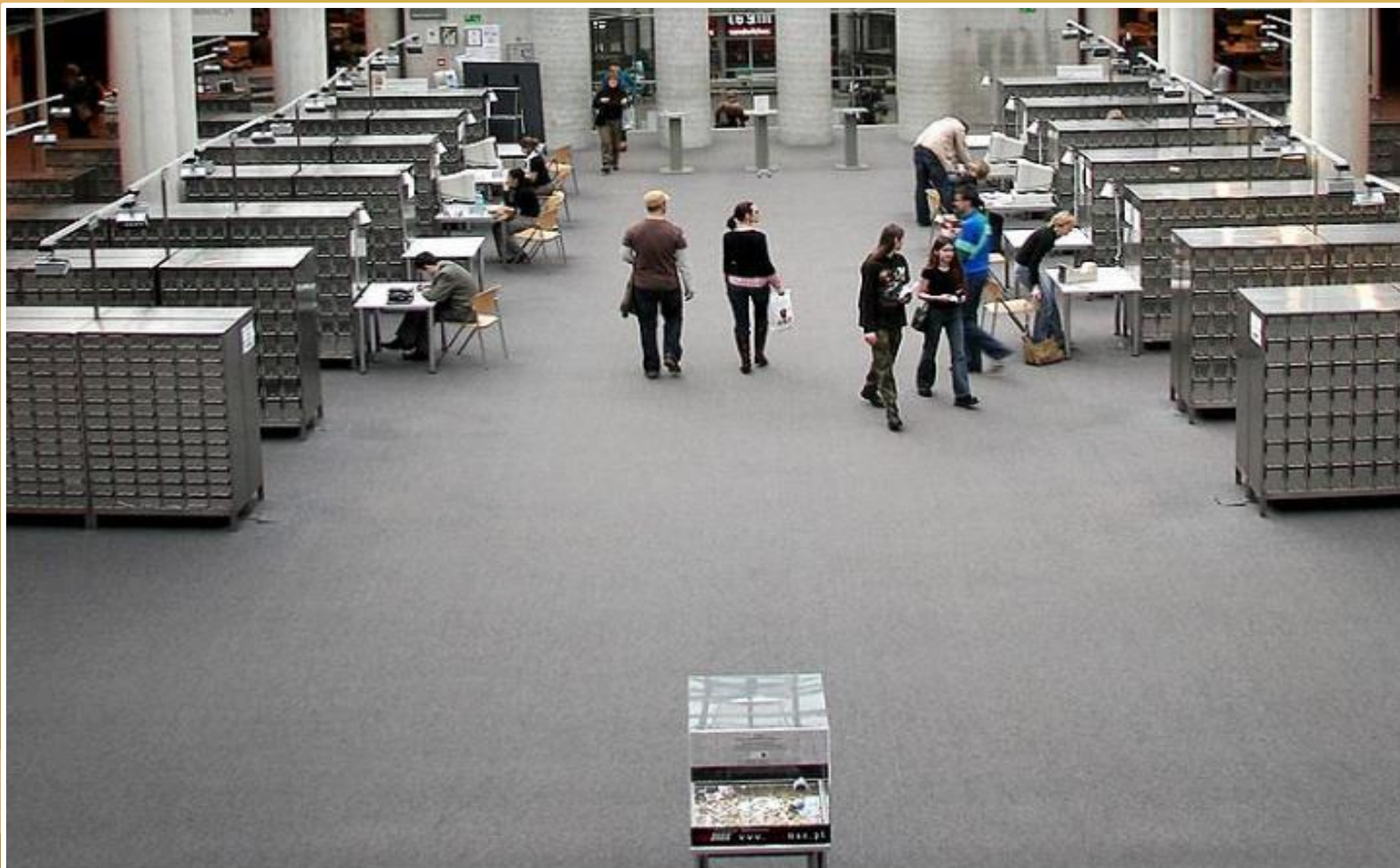
Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

W polskich miastach istnieje wiele ciekawych architektonicznie bibliotek, które mogą pochwalić się cennymi zbiorami. Szczególnie warto wyróżnić jednak nową siedzibę Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego, czyli tzw. BUW. Ten budynek zrewolucjonizował myślenie o tego typu placówkach w Polsce.

Nowy BUW otworzył swoje podwoje w grudniu 1999 roku.

Zaprojektowany przez Marka Budzyńskiego i Zbigniewa Badowskiego był pod każdym względem inny niż jakikolwiek gmach biblioteczny.

Wyróżniała go m.in. czytelnia zapewniająca swobodę użytkownika i otwarty dostęp do większości książek. Powstało tam wiele różnych stanowisk pracy - od tradycyjnych, zamkniętych i cichych czytelni, po miejsca do nauki grupowej, w których można nawet leżeć na podłodze.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie / Fot. Piotr VaGla Waglowski, Wikimedia domena publiczna

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

Naszpikowany symbolami, ukrytymi znaczeniami i metaforami gmach otrzymał nietypową formę. Do wejścia do samej biblioteki prowadzi wewnętrzna i ogólnodostępna uliczka ze sklepami, księgarniami, barami, zaś na dachu budynku znajduje się piękny ogród z widokiem na Wisłę - dziś jedna z największych warszawskich atrakcji turystycznych. BUW jako pierwszy w Polsce udowodnił, że biblioteka może być miejscem naprawdę publicznym, które przyciąga nie tylko naukowców i odgrywa istotną rolę na kulturalnej mapie miasta.

Źródła:

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Aleksandria>
dostęp z dnia 06.02.2021

<https://www.tajemnice-swiata.pl/biblioteka-aleksandryjska/>

dostęp z dnia 06.02.2021

<http://whk.up.krakow.pl/biblioteki/index.html>

dostęp z dnia 06.02.2021

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka>

dostęp z dnia 06.02.2021

<https://czytajpl.pl/2018/05/09/10-najwazniejszych-bibliotek-w-dziejach/>

dostęp z dnia 06.02.2021

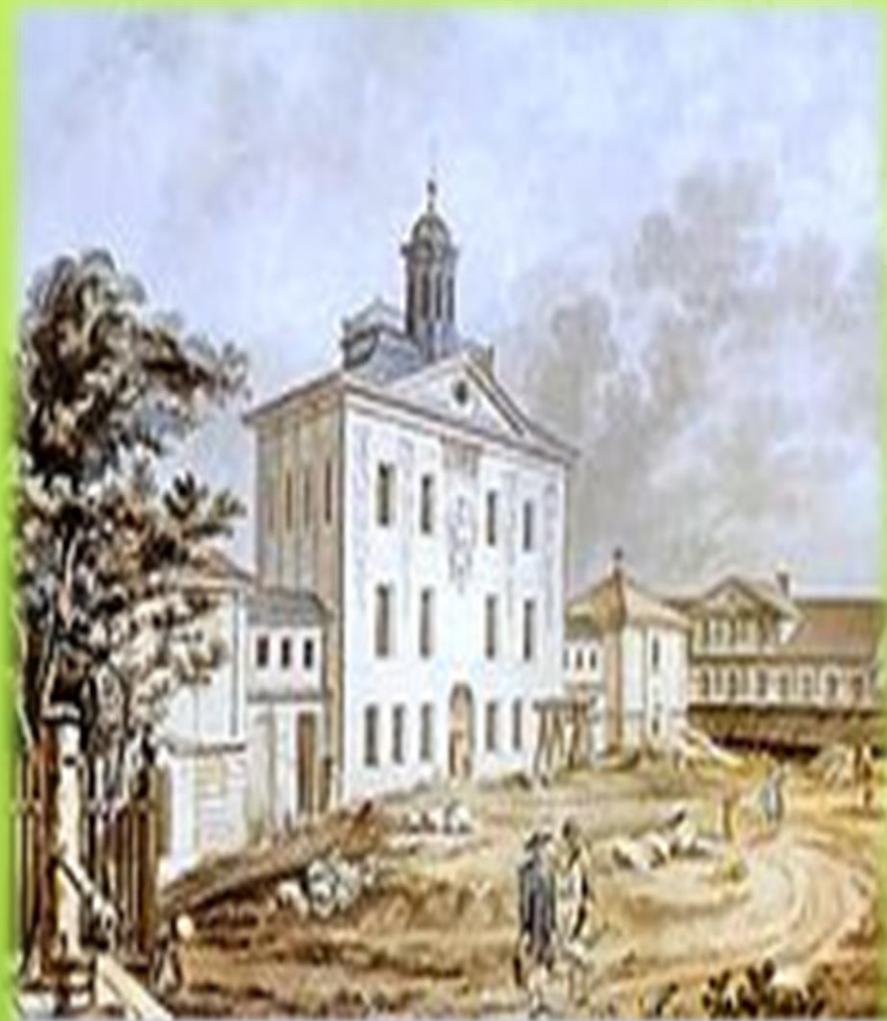
<https://www.bn.org.pl/>

dostęp z dnia 06.02.2021

<https://www.bryk.pl/wypracowania/pozostale/filozofia/15008-historia-bibliotek.html>

dostęp z dnia 06.02.2021

<http://cojestgrane24.wyborcza.pl/cjq24/1,13,23511290,0,Slynnne-biblioteki-i-ich-historie--PRZEGLAD-.html> dostęp z dnia 06.02.2021

Zygmunt Vogel, *Widok Biblioteki
Załuskich, 1801*

Dziękuję za uwagę

THANKS FOR ATTENTION

**Prezentację
przygotowała:
Anna Futyma**